

Leeskring bibliotheek Rumst – 22 februari 2016

Per Petterson

Twee wegen

Breda: de Geus, 2014. 315 p.

O.T.: Jeg nekter. Uit het Noors vertaald door Marin Mars

De auteur

Per Petterson (*Oslo, 1952) is momenteel in Noorwegen een van de meest toonaangevende schrijvers. Geboren in een arbeidersgezin, stopte hij zijn universitaire studie na een jaar om daarna een opleiding tot bibliothecaris te volgen. Hij werkte echter eerst nog vijf jaar in een fabriek voor hij aan de slag ging in boekhandel Tronsmo in Oslo. Hij werkte er twaalf jaar als specialist voor Amerikaanse literatuur voor hij zelf begon te schrijven en was tegelijk vertaler en literatuurcriticus, Petterson is dan ook een belezene man. Vanaf de jaren negentig is hij fulltime schrijver en noemt hij Knut Hamsun en Raymond Carver onder zijn voorbeelden. Hij publiceerde zijn eerste werk al in de jaren tachtig, maar buiten de landsgrenzen maakte hij pas naam met de roman *Paarden stelen* (2003), die bekroond werd met de International IMPAC Dublin Literary Award. *Paarden stelen* handelt over een oudere man die na de dood van zijn vrouw met een leeftijdgenoot op nostalgische wijze terugblijkt op de drama's in hun leven. Op 7 april 1990 verloor Petterson zijn ouders, zijn broer en een neef bij de brand op de Scandinavian Star Ferry, een ramp waarbij 159 mensen omkwamen. In zijn roman *Kielzog* (2002) verwerkt hij dit gegeven als hoofdperson Arvid Jansen in die brand zijn ouders en twee broers verliest en dit zes jaar later nog altijd niet verwerkt heeft. In verschillende boeken speelt Arvid Jansen een belangrijke rol. Petterson zegt over hem: "Hij is mijn alter ego niet, hij is mijn stand-in. Hem overkomen dingen die mij hadden kunnen overkomen, maar die niet gebeurden. Hij heeft mijn mentaliteit." Petterson schrijft zin voor zin en weet van tevoren niet hoe het verhaal in zijn boek zal verlopen en waar het zal eindigen, een concept is er niet. Hij laat zich leiden door de zinnen, door zijn intuïtie en zijn onderbewustzijn. "Dingen gebeuren en hebben consequenties, dus moet je die consequenties volgen. Schrijven gaat, net als in het leven, over keuzes maken." (Interview Publishers Weekly, 3/2/2015)

Petterson woont met vrouw en kinderen een kleine 100 kilometer ten zuidoosten van Oslo, over de rivier de Glomma, in de bossen tegen de Zweedse grens.

Bibliografie van romans in Nederlandse vertaling

- 1992 *Det er greit for meg* (Ik vind het best, 2014)
- 1996 *Til Sibir* (Heimwee naar Siberië, 2003)
- 2000 *I kjølvannet* (Kielzog, 2002)
- 2003 *Ut og stjæle hester* (Paarden stelen, 2006)
- 2008 *Jeg forbanner tidens elv* (Ik vervloek de rivier des tijd, 2010)
- 2012 *Jeg nekter* (Twee wegen, 2014)

Het verhaal

Het verhaal begint in september 2006 voor dag en dauw op een brug in de buurt van Oslo. Twee mannen zien elkaar na vijfendertig jaar bij toeval terug. Jim staat er te vissen

in een oude jas, Tommy rijdt in een gloednieuwe Mercedes naar zijn kantoor. Ooit waren Tommy en Jim onafscheidelijke vrienden, maar een gebeurtenis tijdens een nachtelijke schaatstocht toen ze zeventien waren had grote gevolgen en hun wegen splitsten zich. "Die dag in het Centraal Ziekenhuis kwam er een eind aan een heel leven, zo voelde het toen, en zo voelde het nu, ook al was het meer dan dertig jaar geleden. Het was plotseling onbegrijpelijk. Hoe had ik zo lang zonder hem kunnen leven. Hoe had ik dat gekund." (p.257)

Wat doet deze onverwachte ontmoeting na meer dan dertig jaar met deze twee mannen? Jeugdtaferelen wisselen af met scènes uit de 24 uur die volgen op dit weerzien. In de afgelopen vijfendertig jaar zijn de rollen omgedraaid. De briljante Jim van vroeger, sterleerling op het gymnasium, is nu eenzaam, ziek en arbeidsongeschikt en zit quasi aan de grond, terwijl Tommy, die op zijn zestiende begon te werken, een hoge post bekleedt in de financiële sector en de kronen binnenrijft.

Ze groeiden samen op in een gehucht op het Noorse platteland. Jim heeft zijn vader nooit gekend. Hij woonde alleen met zijn moeder, een godsdienstlerares en strenge christen, terwijl Tommy was over geleverd aan een aan alcohol verslaafde, gewelddadige vader. Zijn moeder had hem en z'n drie zusjes op een decemberdag in 1964 in de steek gelaten. Als Tommy twaalf jaar is en op een dag weer eens door z'n vader wordt toegetakeld, slaat hij terug. Vader verdwijnt en de kinderen komen in pleeggezinnen terecht. Jim onderneemt als tiener een zelfmoordpoging, daarna verdwijnen de jongens uit elkaars leven. Wat zijn de momenten geweest die de levens van deze mannen bepaalden?

Waardering van recensenten

In Noorwegen is Per Petterson al jaren een van de meest gelezen auteurs, en terecht. Hij voert je direct mee naar een diepte, een onderstroom van beleven en voelen, waar zichtbaar wordt hoe gebeurtenissen van vroeger een leven voor altijd kleuren. (Jannah Loontjens, De Volkskrant, 19/04/14)

Twee wegen is spannend als een thriller, angstaanjagend als horror, verrijkend als een sterke psychologische roman. (Dries Muus, Het Parool 17/04/14)

(...) het zijn de subtiele schakeringen, de kleine kleurverschillen in waarneming, waar het Petterson om te doen is. (...) Petterson danst rondom het verdriet en dat geeft de nu zo gelauwerde Karl Ove Knausgård het nakijken: Petterson schrijft pas literatuur. Petterson raakt je hart. Keihard, maar met een geweldige gevoeligheid. (Fleur Speet, De Morgen, 26/03/14)

Waardering van de leeskring

Over het algemeen werd het boek niet enthousiast ontvangen. Woorden als 'onwaarschijnlijk' en 'ongeloofwaardig' klonken vaak door in de verschillende commentaren. Het was frustrerend voor de lezers om –naar hun oordeel– essentiële informatie te missen, bijvoorbeeld over de moeders van de jongens. Het lezen stemde triest en somber, terwijl je op je honger bleef zitten naar hoe het nu precies met deze mensen afloopt. De bespreking wist enkele bezwaren te keren, maar bovenaan het lijstje zal dit boek niet komen.

Opbouw

Heen en weer springend tussen tijd en persoon lijkt het boek opgebouwd uit losse mozaïekstukjes die door elkaar zijn gegooid en waaruit de lezer zelf het geheel bij elkaar moet puzzelen. Die stukjes vermelden een hoofdpersonage in de titel van het hoofdstuk. Deel I (14 hoofdstukken) begint met de onverwachte en korte ontmoeting in september 2006 en sluit af met de cruciale scène op het ijs, precies in het midden van het boek. Deel II (4 hoofdstukken) waarin de lezer leert hoe Tommy's moeder vertrok en over de depressie van Jim en hoe hij vertrok uit het gehucht en het leven van Tommy Berggren. Deel III (7 hoofdstukken) Beginnend met Tya Berggren en haar vlucht in 1964 spelen de volgende hoofdstukken rond Tommy en Jim allemaal in 2006. Nu blijkt wat de ontmoeting van die morgen voor hen heeft betekend en welke consequenties ze er uit trekken.

Deel IV (1 hoofdstuk) Siri, de zus van Tommy bezoekt in 2003 de Noorse zeemanskerk in Singapore. Zij gaat helemaal anders om met het leven dan haar broer en zijn vriend.

Tijd

Elk hoofdstuk bevat een jaartal: 1962, 1964, 1965, 1966, 1967, 1970, 1971 2003, 2005, 2006. Er wordt (ad random?) heen en weer gesprongen tussen heden en verleden.

Plaats en ruimte

Het verhaal speelt in plaatsen die ongeveer 20 km ten oosten en zuiden van Oslo liggen. De jongens wonen in een gehucht dat bij het grotere dorp Mørk hoort, het is een plaats voor de minder gegoeden. Er wordt gedetailleerd in gegaan op plaatsnamen, straatnamen, bruggen en kruispunten. Ritten in auto's kan de lezer a.h.w. in detail op google-maps volgen.

Jim woont als volwassene in Lillestrøm, 18 km ten oosten van Oslo. Het eilandje Ulvoya waar hij gaat vissen en waar Tommy later woont ligt 6 km ten zuiden van Oslo en is een plaats met jachthavens, stranden en grote villa's voor de duizend bewoners. Mosseveien is de weg die langs de Oslofjord naar Oslo loopt.

Verskillende critici vergelijken de boeken van Petterson met een fjord: diep, ijzig, raadselachtig, vertakt met vele zijrivieren

Wordt Jim gered? De schrijver lijkt dat antwoord over te laten aan de lezer. Om 6 uur is hij bij station Hauketo. Naar Ulvoya is het dan nog 5 km oftewel 10 minuten rijden. Tommy heeft de brug al gecontroleerd en wacht vanaf 6 uur op de parkeerplaats van Jim zijn auto.

Hangbrug naar Ulvoya waar Jim staat te vissen

Centraal plein in Lillestrøm

De Noorse Sjømannskirken in Singapore

Perspectief en verteller

Petterson jongleert vakkundig met vertelperspectieven. De hele roman door schakelt de auteur tussen Tommy en Jim, heden en verleden, eerste en derde persoon. We krijgen het verhaal nu eens te horen vanuit Tommy's oogpunt en dan weer uit dat van Jim, maar ook Tommy's zus Siri komt aan het woord en af en toe duikt een neutrale verteller op die o.a. het verhaal van de verdwenen moeder vertelt. Daardoor beschikt de lezer over meer informatie en inzicht in hun situatie dan de personages zelf, wat de spanning opdrijft.

Personages

De personages die eigen hoofdstukken kregen in het boek zijn:

Jim woont met zijn moeder in een gehucht. Een vader heeft hij nooit gehad, zijn moeder is lerares godsdienst en voedt Jim zeer christelijk op. Haar rol wordt weinig ingevuld. Jim is onafscheidelijk bevriend met Tommy die bij hem in de straat woont. Als tiener wordt Jims onzekere zelfbeeld met een sterk schuldbesef overladen als hij tijdens een nachtelijke schaatstocht in paniek Tommy wegduwt op het krakende ijs om zelf naar de kant te schaatsen. Een mislukte zelfmoorpoging is het gevolg en een depressie waar hij nooit helemaal uit zal geraken. Als vijftiger is hij nu gescheiden, na angstaanvallen al een jaar in ziekteverlof, hij heeft een drankprobleem en pillen doen de dagen voorbij glijden. Zijn leven is getekend door grote eenzaamheid. "De psychiater waar ik naartoe moest, zei dat ik dingen die me waren overkomen te snel losliet, zelfs de belangrijkste dingen, zei hij, dat ik ze niet in me meedroeg, dat is niet goed voor je, zei hij." (p.100)

Tommy Berggren is de oudste in een gezin van vier kinderen. Zijn vader is vuilnisman, zijn moeder verliet het gezin toen hij twaalf jaar was, haar kinderen achterlatend bij een vader die hen mishandeld. Tommy voelt een sterke verantwoordelijkheid voor zijn zusjes. Twee jaar later laat hij zich niet meer doen, hij slaat terug en vader verdwijnt uit hun leven. De kinderbescherming wil de kinderen uit elkaar halen en plaatsen. T. wordt opgenomen bij buurman Jonsen. Tommy maakt zijn school niet af, maar heeft gevoel voor cijfers. Als Jonsen zijn houtverwerkingsbedrijf aan hem overlaat verkoopt T. het direct en gaat hij werken in de financiële sector. "want dat leerde ik in de jaren tachtig, dat als je iets van waarde bezit, je een dief van je eigen portemonnee bent als je het niet verkoopt (...) Ik had het niet moeten doen, het veranderde mij,..." p.249 Tommy is sterk, moedig, reageert instinctief, maar de afwijzing van zijn moeder, zijn gewelddadige vader en de verloren jeugd-vriend hebben hem getekend. Ondanks zijn rijkdom leidt hij een onbevredigend bestaan, is gewetenloos in zijn job, voelt zich eenzaam, ook hij heeft een drankprobleem en zijn gezondheid kon beter.

Siri Berggren is de jongere zus van Tommy. Zij wordt in een gezin geplaatst dat haar bewust verwijderd van Tommy. Zij stelt het relatief goed, is niet getekend door de agressie thuis: ze maakt het gymnasium af, heeft vrienden, is lid van een sportclub. Zij was korte tijd het lief van Jim, zijn depressie maakte daar een einde aan. Tommy maakt geen deel meer uit van haar leven. "... we waren niet meer één, zoals vroeger, niet zoals Tommy wilde, als dat was wat hij wilde, we waren nu ouder en alles was anders, en ik kon niet in twee richtingen gelijk kijken. Dat ging gewoon niet. Ik moest verder." (p.121) In 2003 reist Siri al een paar jaar voor Save the Children de wereld rond, ze heeft geen nood aan een vaste relatie. Ze voelt zich prima in haar vel zoals het is en ook haar jeugd liet geen diepe sporen na, ze laat het volledig achter zich en kijkt vooral naar de toekomst. In Singapore vindt ze in de Noorse zeemanskerk een doos met achtergelaten spullen van haar inmiddels overleden moeder Tya Berggren. Ze vindt daarin het bewijs dat hun moeder aan hen gedacht heeft.

Jonsen is een vriendelijke buurman die zich het gezin aantrekt, ook omdat hij een relatie had met hun moeder en hielp bij haar vertrek. Hij bouwt zijn houtbedrijf succesvol uit en schenkt het op een gegeven moment aan Tommy, die hem pijn doet door het direct te verkopen. Toch verwijt hij hem niets.

Tya Berggren is, zwanger van Tommy, jong getrouwd met een gewelddadige man. Uit angst dit leven niet te overleven vlucht ze met achterlating van haar kinderen. Ze wordt door Jonsen en ook door de steward omschreven als 'koud'. "... alsof ze haar ziel in de donkere put der verdoemenis liet zakken met slechts een korte, bijna lege, al afgewende blik over haar schouder voor ze losliet en viel, en dat wat ze aan warmte had kunnen hebben, liet uitgaan als een opgebrande kaars. Niets nam ze mee, niets bleef achter." (p.214)

Thema

Vriendschap schept verplichtingen "one deserving of affection." (zie motto). We moeten onze naasten proberen te redden van een genadeloos levenslot.

Motieven

Wegen, bruggen, straatnamen
Vaders, ouderloze gezinnen
Psychisch en fysiek geweld
Eenzaamheid
Vriendschap

Stijl

Petterson hanteert een zeer sobere schrijfstijl, donker en melancholisch, gefocust op kleine details die de gebaren, blikken, gemoedsstemmingen en twijfels van de personages zichtbaar maken voor de lezer. Korte concrete zinnen wisselen af met lange meanderende zinnen. De verschillende personages hebben op verschillende leeftijden een andere stem. Een boek om traag te lezen of je mist een deel. Zie bv. de laatste twee zinnen op p. 214

Titel

De Nederlandse titel van dit boek 'Twee wegen' verwijst naar de verschillende wegen die de levens van deze twee vrienden zijn gegaan, ondanks de verbondenheid in hun jeugd, wegen die elkaar af en toe kruisen. "We gingen ieder onze eigen weg, nietwaar." (p.17)

De Noorse titel 'Jeg nekter' betekent letterlijk 'Ik weiger' en heeft dus een totaal andere betekenis, een waaruit wrok, protest en verzet tegen het levenslot spreekt.

Motto

Oh sister am I not a brother to you

And one deserving of affection. Bob Dylan → zie thema

Genre

Psychologische roman

Meer info

<http://www.theguardian.com/culture/2009/jan/03/per-petterson-interview>

http://www.todayszaman.com/arts-culture_per-petterson-my-novels-have-to-be-written-without-a-fixed-plan_338319.html = interview n.a.v. Twee wegen

<http://cobra.canvas.be/cm/cobra/boek/1.1960969>

Discussievragen

- Twee wegen is opvallend opgedeeld in stukjes die heen en weer springen in tijd maar ook tussen personen én vertelperspectief. Had je het daar moeilijk mee? Wat heeft de schrijver hiermee willen bereiken? Is hem dat gelukt volgens jou? Wat is het gevolg van een vertelperspectief van drie personen plus een verteller?
- Het boek opent met een beangstigende scène: Het is donker, half vijf 's nachts en Jim rijdt bijna een oude zwerver aan die in zijn koplampen opduikt. Wat is volgens jou de betekenis van deze scène?
- Waarom is de vriendschap van deze buurjongens zo groot?
- Wat vind je van de moeders van de jongens: De gelovige moeder van Jim "Dat betaamt een christen niet" (p.198) (roken moet hij buiten) Ze weert zijn vrienden als hij in het ziekenhuis ligt en verhuist zo gauw hij daar ontslagen wordt. Tommy's moeder is zéér jong getrouwd met een gewelddadige man en wordt door de mannen waarmee ze vrijt als gevoelloos en koud beschreven. Welke invloed heeft hun bestaan gehad op de levens van hun zonen?

- De cruciale scène van het boek, precies in het midden, vertelt hoe de jongens elkaar hun diepste vriendschap betuigen en hoe Jim daarna Tommy wegduwt om sneller van het krakende ijs naar de kant te geraken. Is Jims schuldbesef daarover realistisch? Waarom is dat schuldbesef zo groot dat hij een zelfmoordpoging onderneemt en het heel zijn leven met zich blijft meedragen?
- Wat betekent de onverwachte ontmoeting op de brug voor de volwassen Tommy en Jim? Waarom nemen de mannen zo'n totaal tegengestelde initiatieven?
- De Nederlandstalige titel is Twee wegen. Die betekenis lijkt duidelijk, het leven van de jongens splitst zich na de zelfmoordpoging van Jim langs verschillende wegen. De oorspronkelijke Noorse titel is Jeg nekter oftewel 'Ik weiger'. Wat is voor jou het verschil tussen de twee en wat heeft je voorkeur?
- Wordt Jim niets in de weg gelegd om van de brug te springen of ontmoet hij Tommy nog? Het lijkt alsof de schrijver die beslissing bij de lezer legt. Wat denk jij? Zie je hierin een link met de openingsscène?
- Tommy vraagt zich af waarom zijn moeder hem alleen achter liet, Jim vermoedt dat zijn moeder zijn vrienden van hem weg hield, Jonsen en de steward zijn bang van de kou die Tya Berggren uitstraalt, waarom schopt een vader zijn vier jonge kinderen keer op keer? Het boek geeft niet alle antwoorden op de vragen die het oproept, maar het leven geeft die nog minder. In hoeverre kunnen wij elkaar volledig kennen?
- Wat zegt de auteur door zijn boek af te sluiten met een hoofdstuk over Siri in? Waarom voelt ze zich blij als ze de kerk uitloopt? Waarom zegt ze de priester niet dat de spullen wel degelijk van haar moeder zijn? "Het inzicht dat je je pijn niet hoeft mee te torsen zoals Jim en Tommy doen, dat maakt deze roman tot goud." Fleur Speet in De Morgen Ben je het met deze uitspraak eens?